

İlkokul Türkçe Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi*

An Investigation of the Activities in the Primary School Turkish Workbooks in Terms of Creative Thinking Skills

Naime Gizem ERDOĞAN^{ID}, Esra ÜNLÜER^{ID}

ÖZ

Bu araştırmada, ilkokul Türkçe dersi çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlkokul Türkçe çalışma kitaplarında bulunan etkinlikler, yaratıcı düşünme becerilerine göre doküman analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada çalışma kitaplarında yer alan yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin; sınıf seviyelerine, temalara, çalışma türlerine ve yaratıcı düşünme boyutlarına göre frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Araştırma sonucunda yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere; en az birinci sınıf, en fazla ise üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında yer verildiği görülmüştür. Genel olarak birinci, ikinci ve dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı etkinliklere yer verilme oranının ise oldukça düşük ve yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin temalara göre dağılımına bakıldığında üçüncü sınıf çalışma kitabı dışında sistematik bir yapılanmanın gözlemlenmediği, çalışma türlerine göre dağılımına bakıldığında ise en az tema değerlendirme çalışmalarında yer verildiği görülmüştür. Yaratıcı düşünmenin boyutlarına göre etkinliklerin dağılımına bakıldığında yaratıcı etkinliklerin çoğunlukla detaylandırma ve orijinallik boyutuna yönelik olduğu görülmüş, esneklik boyutunda etkinliklere ise daha az oranda yer verilmiştir. Araştırma genelinde birden fazla beceri gerektiren ve farklı örnek teşkil eden etkinliklere ise en fazla üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında rastlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı düşünme, Türkçe dersi, ilkokul çalışma kitabı

ABSTRACT

The present study aimed to examine the activities in the primary school Turkish course workbooks in terms of creative thinking skills. The study was conducted using the qualitative case study method. Document analysis method was used to analyze the data on creative thinking skills of activities in Turkish workbooks. In the research, activities for creative thinking skills in primary school Turkish workbooks; frequency and percentage distributions are given according to the grade levels, themes, study types and creative thinking dimensions. As a result of the research, activities for creative thinking skills, were observed least at the 1st grade and most at the 3rd grade Turkish workbooks. In general, it was observed that the content of creative activities in the 1st, 2nd and 4th grade Turkish workbooks is quite low and insufficient. Considering the distribution of activities for creative thinking skills according to themes, it is observed that no systematic structuring is observed except for the 3rd grade workbook; considering the content, according to study types, it was seen that the least included in the theme evaluation studies. Considering the contents of activities for creative thinking, it was seen that the creative activities mostly consisted of detailing and originality. On the other hand, activities in the dimension of flexibility were included in a lesser proportion. On the other hand, outstanding by containing different examples, creative activities were mostly encountered in the 3rd grade Turkish workbook.

Keywords: Creative thinking, Turkish course, primary school workbook

* Bu çalışma yazarın "İlkokul Türkçe çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmesi" isimli yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

** Kocaeli Üniversitesi

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Esra ÜNLÜER

E-posta/E-mail: esra.unluer@kocaeli.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 20.07.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 21.09.2022

Ç. Yayınlanma Tarihi/Online Published: 26.10.2022

GİRİŞ

Bilim ve teknolojinin etkisiyle eskiden gerçekleşmesi insan gücüne ve çabasına bağlı olan birçok alanda bugün bu ihtiyaç ortadan kalkmıştır. İnsan gücüne ihtiyaç duyulan bu alanlarda artık internet ve teknoloji çok daha hızlı ve ekonomik bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerle beraber toplumların ihtiyaç duyduğu birey özellikleri değişmiştir. Bu nedenle eğitim sistemlerinde de temel okuma, yazma ve matematik becerilerinden öte; öğrencilerde 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesini temel alan bir eğitim anlayışı öne çıkmıştır.

Son yıllarda öne çıkan 21. yüzyıl becerilerinden, ABD Eğitim Bakanı Arne Duncan 2009'da yaptığı bir basın açıklamasında "Bir ekibin parçası olarak iyi performans göstermenin yanı sıra; yaratıcılık, azim ve problem çözmeyi giderek daha fazla gerektiren beceriler." olarak bahsetmiştir (Akt. Larson ve Miller, 2011: s. 121). Ülkemizde Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen MEB 21.Yüzyıl Öğrenci Profili Çalıştayında ise öğrencilere eleştirel, sorgulayıcı, analitik ve yaratıcı düşünme becerileri kazandırılması; yaratıcı düşünme ve hayal güçlerini etkin kılacak bir eğitim verilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir (Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı[EARGED], 2011). Günümüz çağdaş eğitim sistemleri de bu doğrultuda planlanarak öğrencilerde bu becerilerin geliştirilmesine yönelik eğitim öğretim faaliyetlerine ağırlık vermeye başlamıştır.

21.yüzyıl becerilerinden yaratıcı düşünme becerisi üzerine; Osborn, Parnes, Biondi ve Treffinger'in de içinde olduğu birçok araştırmacının çalışmaları sonrasında ortaya koyulan en önemli görüşlerden biri her bireyin doğuştan yaratıcı düşünme becerilerine sahip olduğu ve yaratıcılığın geliştirilebilir olduğunun kabul edilmesidir (Gartenhaus, 1997: s. 23). Bu durumda doğuştan hemen her bireyin sahip olduğu kabul edilen yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerileri çeşitli eğitim-öğretim faaliyetleriyle geliştirilebileceği gibi, doğru düzenlenmemiş eğitim-öğretim ortamlarının da bu özellikleri olumsuz yönde etkileyebileceği söylenebilir. Hatta ne yazık ki bazı yaratıcı gençler, fark edilmedikleri ve teşvik edilmedikleri için başarısız olabilirler (Guilford, 1962).

Çağdaş eğitim sistemlerinde yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilebilir bir beceri olduğunun kabul edilmesi üzerine, eğitimin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisi üzerine çalışmalar da artmıştır. Torrance uzun yıllar boyunca yaptığı çalışmaların sonucunda; yaratıcı düşünme becerilerinin anaokulundan üçüncü sınıfa kadar artma eğilimi gösterdiğini, üçüncü ve dördüncü sınıflar arasında ise belirgin bir düşüş gösterdiğini ve bazı çocukların yaratıcılıklarını dördüncü sınıf düzeyinde feda ederek asla geri kazanamadıklarını ortaya koymuştur (Torrance, 1995: s. 10). Bogoyavlenskaya'nın okul öncesi dönem çocukların yaratıcılıklarındaki değişimleri incelediği çalışmasında ise çocukların birinci sınıfa başlamasıyla yaratıcılık performanslarında olumsuz yönde bir değişim olduğu, sonrasında özellikle ikinci ve üçüncü sınıflarda yaratıcılıklarında ciddi bir düşüş yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır (Bogoyavlenskaya, 2013; s. 360-361). İlkokul dönemi çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerindeki değişimlerin gözlemlendiği bu çalışmalar sonucunda araştırmacılar, yaratıcı yeteneğin gelişiminde ilkokul yıllarının kritik olduğu konusunda genel bir fikir birliğine varmışlardır (Ryans ve Torrance, 1962: s. 460). Hatta bazı çalışmalar, bu dönemde yaratıcılığı desteklenmeyen öğrencilerin bu özelliklerini bir daha geri kazanmamak üzere kaybettiklerini ortaya koymuştur (Guilford, 1950; Torrance, 1995).

Yaratıcılık eğitimi üzerine çalışmaların artmasıyla, yaratıcılık öğretim programlarında yer almaya başlamıştır. Şimdiye kadar ülkemizde ve çeşitli ülkelerde eğitimin amaçlarının ve öğretim programlarının yapısının belirlenmesinde, Bloom ve arkadaşları tarafından bilişsel alanın sınıflandırılması için oluşturulmuş olan Bilişsel Alan Taksonomisi kullanılmıştır. Piramit şeklinde kurgulanan bu taksonominin ilk halinde en alt bilişsel basamaktan en üst bilişsel basamağa doğru bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme şeklinde bir sınıflama yapılmıştır. Fakat zamanla, dünyadaki gelişmelerin ve çağdaş bilgilerin bu taksonomiyle birleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle orijinal taksonomideki sentez basamağının yerini değerlendirme basamağı ile değiştirilmiş, en üst düzey bilişsel basamak ise yaratıcı düşünme becerisi üzerine yapılan çalışmaların artması ve öneminin vurgulanması bakımından "üretmek-yaratmak" olarak yeniden adlandırılmıştır (Bümen, 2006; Yeşilyurt, 2020). Eğitimin amaçlarının düzenlenmesi ve programların hazırlanmasında faydalanılan bu taksonomiden yola çıkarak, yaratıcı düşünen bireyler yetiştirilmesinin eğitim programlarının temel hedeflerinden biri olduğu söylenebilir.

Millî Eğitim Bakanlığının araştırma ve geliştirme birimi olan Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili Çalıştayında da yaratıcılık ve yenilikçi düşünme ile bunlara açık olma durumu üzerinde özellikle durulmuş ve 21. yüzyıl öğrenci özellikleri ve profili için:

- Yaratıcı, yeniliğe açık, farklılığa hoşgörülü, çeşitlendirici ve üretici olabilmeli
- Fark oluşturabilmeli ve yaratıcı düşünme becerilerine sahip olabilmeli
- Yaratıcı düşünebilmeli

değerlendirmelerinde bulunulmuştur(Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı [EARGED], 2011). Öğretim programları ve gerçekleştirilen eğitim uygulamalarının, çalıştayda özellikle üzerinde durulan yaratıcı düşünme becerisini geliştirici özellikler göstermesi bu açıdan önem arz etmektedir.

Uygulanmasına 2019 yılından itibaren başlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları karşısında bireylerden beklenen rollerin doğrudan etkilendiği; bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bireylerin yetiştirilmesini; bu amaç doğrultusunda üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programı toplamı oluşturulduğundan bahsedilmektedir (MEB, 2019). Bu doğrultuda öğretim programlarında Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) öğrencilere kazandırılması hedeflenen sekiz anahtar yetkinlik belirlenmiştir:

1. Ana dilde iletişim
2. Yabancı dillerde iletişim
3. Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
4. Dijital yetkinlik
5. Öğrenmeyi öğrenme
6. Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
7. İnisiatif alma ve girişimcilik
8. Kültürel farkındalık ve ifade (MEB, 2019: s. 5).

Yukarıda sıralanan sekiz anahtar yetkinlik, temelde üst bilişsel becerilere sahip bireyler yetiştirilmesine ayrı ayrı katkıda bulunmasının yanı sıra iki anahtar yetkinlik altında yaratıcılık ve yaratıcı düşünme durumuna doğrudan yer verilmiştir. İnisiatif alma ve girişimcilik, düşünceyi eyleme geçirme becerisini ifade eder. Bu anahtar yetkinlik; yaratıcılık, yenilik ve risk alma becerilerinin kazandırılmasını ve hedefe ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini içerir. Kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği ise görüş, deneyim ve duyguların çeşitli kitle iletişim araçları aracılığıyla yaratıcı bir şekilde ifade edilmesi üzerinde durmaktadır (MEB, 2019: s. 5).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarına bakıldığında kazanımların yapısı ve hiyerarşisinin birinci sınıftan başlayarak öğrencilerde, temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerileri geliştirecek şekilde düzenlendiği ifade edilmektedir. Program çerçevesinde kazandırılması ve geliştirilmesi hedeflenen bu becerilerden, özellikle yaratıcı düşünebilen bireyler yetiştirilmesine katkı sağlayacak olanlar şu şekilde sıralanabilir:

- Öğrencilerin söz varlığı zenginleştirilerek; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirilmelerinin sağlanması,
- Öğrencilerin bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesinin sağlanması,
- Öğrencilerin bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- Öğrencilerin okuduğunu anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme ve sorgulamalarının sağlanması (MEB, 2019: s. 8).

İlkokullarda Türkçe dersine haftalık birinci ve ikinci sınıflarda on, üçüncü ve dördüncü sınıflarda ise sekiz ders saati ile diğer derslerden fazla yer verilmektedir. Ayrıca dil öğretiminin doğrusal bir faaliyet olmaması nedeniyle çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinin bir arada kullanılmasına da uygun yapıdadır. Bu nedenle Türkçe dersi; yaratıcı düşünme becerileri açısından kritik kabul edilen ilkökul döneminde öğrencilerin aktif olarak katılabileceği çeşitli uygulama, etkinlik ve çalışmalara hem süreç hem içerik olarak daha fazla imkân sağlayarak yaratıcı düşünme becerisine sahip bireyler yetiştirilmesinde önemli bir ders olarak öne çıkmaktadır.

Öğretim programlarında belirlenen hedef ve kazanımlar doğrultusunda hazırlanan ders ve çalışma kitapları, öğrenci ve öğretmenler tarafından kolay ulaşılabilir olması nedeniyle sınıf içi ve dışı çalışmalarda en çok tercih edilen öğretim materyallerinin başında gelir. Türkçe ders kitaplarında metin ve etkinliklerin yanı sıra programda belirtilen

kazanımlara yönelik olarak bilgi vermeyi amaçlayan bölümler bulunur. Çalışma kitaplarında ise öğrencilerin öğrendiklerini uygulayabilecekleri metin, etkinlik ve çalışmalardan oluşan bir yapı oluşturulmuştur. Bu durum çalışma kitaplarını, öğrencilere daha fazla uygulama fırsatı sağlayan ve öğrencinin aktif olduğu önemli bir öğretim materyali olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu nedenle çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin; Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri (MEB, 2019: s. 3) ve Türkçe Öğretim Programı'nın genel amaçlarından olan yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler yetiştirmek amacına yönelik olması beklenmektedir.

Bu araştırma, ilkökull Türkçe çalışma kitaplarındaki etkinlikleri detaylı bir şekilde inceleyerek öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine sağlayabileceği katkının belirlenebilmesi yönünden önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışmayla öğretmenlere, alanda çalışan araştırmacılara ve program geliştirme uzmanlarına mevcut durum hakkında bilgi sağlanacağı düşünülmüştür.

Bu araştırmanın amacı, ilkökull Türkçe çalışma kitaplarında bulunan etkinlikleri yaratıcı düşünme becerileri açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İlkokull Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin, sınıf seviyelerine göre dağılımı nedir?
2. İlkokull Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin, temalara göre dağılımı nedir?
3. İlkokull Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin, farklı çalışma türlerine (metin öncesi hazırlık soruları, etkinlik, çalışma soruları, tema değerlendirme çalışmaları) göre dağılımı nedir?
4. İlkokull Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin, yaratıcı düşünme boyutlarına göre dağılımı nedir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri kaynağı, araştırmada kullanılan veri toplama aracı ve elde edilen verilerin analizi ile ilgili bilgiler paylaşılmıştır.

Araştırmanın Modeli

İlkokull Türkçe çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından incelendiği bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Creswell (2007) durum çalışmasını araştırmacının sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu gözlemlerle, ses/görüntü kayıtlarıyla, yazılı kaynak veya dokümanlarla derinlemesine incelediği; tematik tanımlamalar yapılmasına olanak sağlayan nitel bir araştırma yaklaşımı olarak tanımlamıştır (Akt. Subaşı ve Okumuş, 2017: s. 420). Durum çalışması, bütüncül ve derinlemesine incelemelerin gerektiği durumlarda, karmaşık konuların anlaşılmasına ve keşfedilmesine olanak sağlar (Ozan Leymun, Odabaşı ve Kabakçı, 2017: s. 71).

Veri Kaynağı

Millî Eğitim Bakanlığı 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında, biri bakanlığın komisyonu diğeri UNICEF'in desteği ile hazırlanmış olan her sınıf seviyesinde iki tane olmak üzere toplam sekiz tane Türkçe çalışma kitabını; 1-4. sınıflarda destek kitap olarak kullanıma sunmuştur. Bu araştırmada Millî Eğitim Bakanlığı komisyonu tarafından hazırlanan çalışma kitapları tercih edilmiş olup, her sınıf seviyesinde bir çalışma kitabı olmak üzere toplam dört kitapta yer alan etkinlikler incelenmiştir. Bu kitaplara Eğitim Bilişim Ağı üzerinden erişilmiştir. Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan ilk dört tema, ilk okuma yazma öğretimi amacıyla hazırlandığı için araştırmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca 3 ve 4. sınıf Türkçe çalışma kitaplarında ayrı bir bölüm olarak yer verilen ve "... Tema Çoktan Seçmeli Sorular" bölümünde yer alan çoktan seçmeli sorular, tek doğru cevaba yönlendirdiği için yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmeye uygun bulunmamış ve araştırma kapsamına alınmamıştır. Araştırma kapsamında Türkçe çalışma kitaplarında; birinci sınıfta 86, ikinci sınıfta 178, üçüncü sınıfta 222, dördüncü sınıfta 260 olmak üzere toplam 746 etkinlik yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak bu araştırma için geliştirilen Ek 1'deki "Etkinlik Değerlendirme Formu" kullanılmıştır.

Etkinlik değerlendirme formu; etkinliklerin yaratıcı düşünmenin akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört boyutuna göre değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Formun geliştirilmesi aşamasında ilgili literatür incelenmiş (Cropley, 2018; Çam ve Öztürk Turgut, 2015; Hadar ve Tirosh, 2019; Kyunghwa, 2015; May, 2020; Özyaprak, 2016; Sukotjovd 2020; Şimşek ve Kıyıcı, 2010; Yeşilyurt, 2020) yaratıcılığın dört boyutu ve bu boyutlara yönelik maddeleri içeren taslak bir form oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak form kapsam ve ifade yönünden değerlendirilmesi amacıyla yaratıcılık alanında çalışan iki öğretim üyesi, sınıf öğretmenliği alanında çalışan bir öğretim üyesi, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Bilim ve Sanat Merkezlerinde görev alan ve aynı zamanda ilkökul eğitimi alanında çalışan bir doktoralı alan uzmanı olmak üzere dört ayrı alan uzmanının görüşüne sunulmuştur.

Formun kapsam geçerliliğinin sağlanması amacıyla alınan uzman görüş ve önerileri doğrultusunda düzeltmeler yapılmıştır. Akıcılık boyutuna yönelik “Etkinlik çocukların empati kurmasına (başka biri gibi düşünmelerine) yardım eder.” şeklinde oluşturulan madde, “Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.” şeklinde düzeltilmiştir. Yaratıcı düşünmenin esneklik boyutuna “Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.” maddesi eklenmiştir. Orijinallik boyutuna yönelik “Etkinlik çocukların farklı fikirlerle doğaçlama yapmasına fırsat tanır.” maddesi, “Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.” şeklinde düzenlenmiştir. Detaylandırma boyutuna yönelik “Etkinlik çocukların hayallerini uygulamaya dönüştürmesine yardım eder.” şeklinde ifade edilen madde, “Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.” şeklinde düzeltilmiştir. Yapılan düzenlemeler sonrasında deneme uygulamaları yapılmış ve forma son hali verilmiştir.

Etkinlik Değerlendirme Formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm etkinliğin akıcı, esnek, orijinal ya da detaylandırma boyutuna yönelik olup olmadığının anlaşılması amacıyla her boyuta yönelik ilgili alt maddeleri içermektedir. Bu bölümde her bir etkinlik için uygun olduğu alt madde/maddeler işaretlenmiştir. İkinci bölüm etkinliğin yaratıcı etkinlik ve yaratıcılık içermeyen etkinlik olarak değerlendirildiği bölümdür. Etkinlik bir ya da birden fazla yaratıcılık alt boyutunu içeriyorsa yaratıcı etkinlik, hiçbir yaratıcılık alt boyutunu içermiyorsa yaratıcılık içermeyen etkinlik olarak işaretlenmiştir. Etkinlik Değerlendirme Formu'nun uygulama aşamasında araştırmanın amaçlarına yönelik olarak etkinliğin sınıf seviyesi, tema ve çalışma türü bilgilerinin yer aldığı üçüncü bir bölüm eklenmiş; Ek 2'de bulunan form oluşturulmuştur. Üçüncü bölümde yer alan bu bilgilerden daha sonra etkinlik kodları oluşturulmasında da faydalanılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada Türkçe çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerilerine göre incelenmesi amacıyla, verilerin analizinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, belge niteliği taşıyan materyallerin içeriğinin dikkatle ve sistematik bir şekilde analiz edilerek değerlendirilmesinde kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Kıral, 2020: s. 173). Bu yöntemle verileri derinlemesine incelemek ve elde edilen verileri detaylı bir şekilde yorumlamak amaçlanmıştır. Toplanan veriler ise benzer yapıları kategoriler altında sınıflandırarak fenomenleri tanımlamanın ve ölçmenin, sistematik ve objektif bir yolu olan (Elo ve Kyngäs, 2008: s. 108); içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda yüzde ve frekans değerlerine dönüştürülerek paylaşılmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen her etkinlik için ayrı etkinlik kodları oluşturulmuştur. Etkinlik kodları; etkinliğin bulunduğu sınıf seviyesi, tema ve çalışma türünün ilk harfleri ve kitapta kullanılan sıra numaraları kullanılarak oluşturulmuştur. Etkinlik kodları oluşturulurken kullanılan kısaltmalar şu şekildedir: sınıf için “S”, tema için “T”, metin için “M”, hazırlık için “H”, etkinlik için “E”, tema değerlendirme için “TD”. Örneğin “1S.7T.2M.6E” olarak kodlanan etkinlik, birinci sınıf çalışma kitabının yedinci temasında bulunan ikinci metnin altıncı etkinliğidir. Etkinlik Değerlendirme Formu kullanılarak yapılan değerlendirmeler sonrasında, birden fazla beceri gerektiren ve kitap genelinde farklı örnek teşkil eden etkinlikler seçilerek etkinlik kodlarıyla paylaşılmıştır.

Verilerin analizinde kodlayıcı güvenilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla kodlayıcılar arası ve tek kodlayıcı güvenilirliğine bakılmıştır. Kodlayıcı güvenilirliği Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen “Güvenirlilik = [Görüş Birliği / (Görüş Ayrılığı + Görüş Birliği)] x 100” formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Baltacı, 2017: s. 8). Güvenirliğin sağlanması amacıyla ilk olarak araştırmacı ve yaratıcılık alanında çalışan bir öğretim üyesi birbirlerinden bağımsız olarak, etkinliklerin %15'ini Etkinlik Değerlendirme Formuna göre analiz etmiştir. İki kodlayıcı tarafından yapılan kodlamaların kodlayıcı güvenilirliği %96.42 olarak hesaplanmıştır. Farklı yapılan kodlamalar üzerine konuşularak fikir birliğine varılmış ve araştırmacı tarafından kodlamalara devam edilmiştir. Ayrıca tek kodlayıcı güvenilirliğinin

hesaplanabilmesi amacıyla araştırmacı 14 gün arayla tekrar kodlama yapmış ve iki farklı zamanda yapılan kodlamalar arasındaki güvenilirlik %99.46 olarak hesaplanmıştır. Araştırmacı tarafından iki kodlama arasında görüş ayrılığı olan kodlamalar, araştırma genelinde benzer yapıların yerleştirildiği kodlara göre yeniden değerlendirilmiş ve son hali verilmiştir. Ayrıca araştırma sonuçlarının geçerliği ve güvenilirliğinin artırılması amacıyla bulgular bölümünde doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

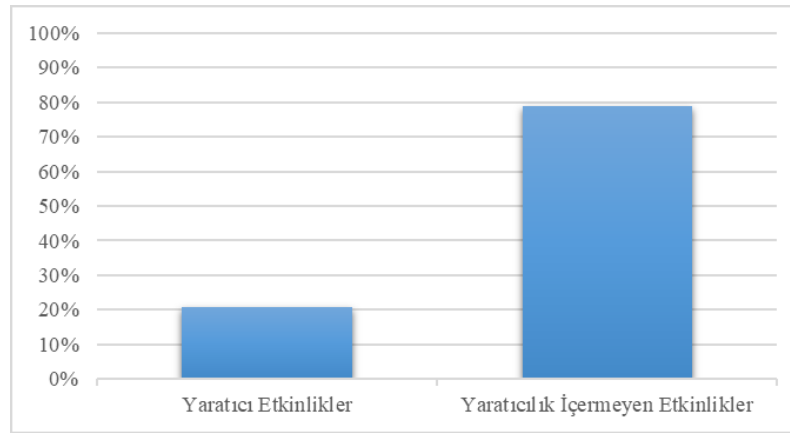
BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin; sınıf seviyesine, temalara, çalışma türlerine ve yaratıcı düşünme boyutlarına göre dağılımları her sınıf düzeyinde ayrı ayrı ele alınarak sunulmuştur.

Birinci Sınıf Türkçe Çalışma Kitabına Yönelik Bulgular

Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında ilk dört tema okuma yazma öğretimine yönelik olduğu için çalışma kapsamına alınmamış, kalan dört temada bulunan toplam 86 etkinlik “Etkinlik Değerlendirme Formu” kullanılarak yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir. Form kullanılarak yapılan incelemeler sonucunda etkinlikler, yaratıcı etkinlik ve yaratıcılık içermeyen etkinlik olma durumlarına göre değerlendirilmiştir. Etkinliklerin incelenmesi aşamasında etkinliğin bulunduğu tema, çalışma türü ve yaratıcı düşünme boyutu değişkenleri de göz önünde bulundurularak veriler analiz edilmiştir.

Etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan yaratıcı ve yaratıcılık içermeyen etkinliklerin genel dağılım grafiği Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Birinci sınıf Türkçe Çalışma Kitabındaki Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Genel Dağılım Grafiği

Şekil 1’de görüldüğü gibi incelenen etkinliklerin %20.93’ü yaratıcı etkinlik (f=18), %79.07’si ise yaratıcılık içermeyen etkinlik (f=68) olarak değerlendirilmiştir. Bu sınıf seviyesinde çoğunlukla yaratıcılık içermeyen etkinliklere yer verilmiş, yaratıcı etkinliğe yer verilme oranı ise oldukça düşük bir seviyede kalmıştır.

Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan toplam 18 yaratıcı etkinliğin etkinlik ve tema değerlendirme çalışmalarına göre genel dağılımına bakıldığında; %77.77 ile büyük bir çoğunluğunun etkinlik çalışma türünde, %22.22 ile de çok az bir kısmının tema değerlendirme çalışması türünde olduğu görülmektedir.

Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında ilk dört tema okuma yazma öğretimine yönelik olduğu için çalışma kapsamına alınmamış, kalan dört temada bulunan yaratıcı etkinliklerin temalara göre yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Tablo 1’de paylaşılmıştır.

Tablo 1. Birinci Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Temalara Dağılımı

Temalar	f	%
5. Tema (Çocuk Dünyası)	6	33.33
6. Tema (Dünya ve Evren)	4	22.22
7. Tema (Milli Mücadele ve Atatürk)	4	22.22
8. Tema (Bilim ve Teknoloji)	4	22.22
Toplam	18	100

Tablo 1’de görüldüğü üzere en fazla yaratıcı etkinliğe %33.33 ile 5. temada yer verilmiştir. Kalan üç temada ise %22.22 ile eşit oranlarda yaratıcı etkinlik yer almaktadır. Bu sonuçlara göre yaratıcı etkinliklerin birinci sınıf seviyesinde son dört temada benzer oranlarda dağılım gösterdiği söylenebilir.

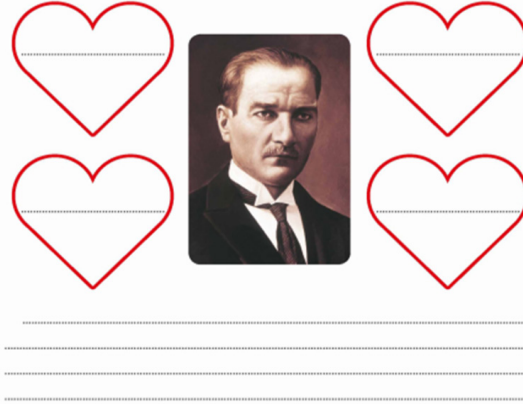
Birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan etkinliklerin; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört yaratıcı düşünme boyutuna ve bu boyutların alt maddelerine göre değerlendirilmeleri sonucu ulaşılan frekans ve yüzde değerleri Tablo 2’de paylaşılmıştır.

Tablo 2. Birinci Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Yaratıcı Düşünme Boyutları	Yaratıcı Düşünme Boyutları Alt Maddeler	Frekans (f)	Toplam Frekans (f)	Toplam Yüzde (%)
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	2	4	22.22
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	2		
Esneklik	Etkinlik çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eder.	-	1	5.56
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	1		
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	-		
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	-		
Orijinallik	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	2	6	33.33
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	2		
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	-		
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmalarına fırsat tanır.	2		
Detaylandırma	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	6	10	55.56
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	2		
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	2		

Tablo 2’de görüldüğü üzere yaratıcı etkinlikler, %55.56 ile en fazla yaratıcı düşünmenin detaylandırma boyutuna; daha sonra sırası ile %33.33 ile orijinallik, %22.22 ile akıcılık boyutlarına yöneliktir. Değerlendirmeler sonucunda en az yaratıcı düşünmenin akıcılık boyutuna (f=1)yönelik etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Resim 1’de birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında incelenen etkinliklerden bir örnek verilmiştir.

Atatürk deyince aklınıza gelenleri aşağıda verilen Atatürk görselinin yanındaki kalplerin içine yazınız. Aşağıda belirtilen yere, kalplerin içine yazdığınız kelimeleri de kullanarak kısa bir şiir yazınız.

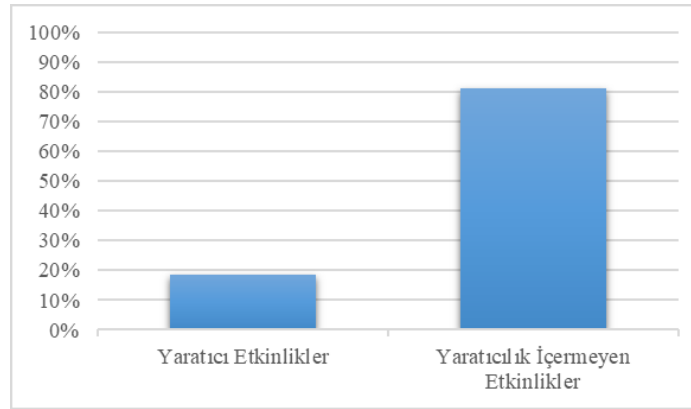

Resim 1:1S.7T.2M.6E Kodlu Etkinlik

Resim 1’de paylaşılan etkinlik, birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında yaratıcı düşünmenin üç ayrı boyutuna yönelik tek etkinliktir. Etkinlik; sayıca fazla ve farklı türde seçenek üretilmesine fırsat tanıdığı için akıcılık, çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanıdığı için orijinallik ve çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olduğu için detaylandırma boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

İkinci Sınıf Türkçe Çalışma Kitabına Yönelik Bulgular

Bu sınıf seviyesinde toplam 178 etkinlik “Etkinlik Değerlendirme Formu” kullanılarak yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir. Etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan yaratıcı ve yaratıcılık içermeyen etkinliklerin genel dağılım grafiği Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. İkinci sınıf Türkçe Çalışma Kitabındaki Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Genel Dağılım Grafiği

Şekil 2’de belirtildiği üzere bu sınıf seviyesinde, %18.54 ile çok düşük bir oranda yaratıcı etkinliğe (f=33) yer verilmiştir. İkinci sınıf seviyesinde bulunan etkinliklerin, yüksek oranda yaratıcılık içermeyen etkinlikler (f=145) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan toplam 33 yaratıcı etkinliğin, etkinlik ve tema değerlendirme çalışmalarına göre genel dağılımına bakıldığında; yaratıcı etkinliklerin %87.88 ile büyük oranda etkinlik türünde olduğu görülmüştür. Yaratıcı etkinlikler içinde, tema değerlendirme çalışması türüne ise %12.12 ile çok az bir oranda yer verilmiştir.

İkinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin temalara göre yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Tablo 3’te paylaşılmıştır.

Tablo 3. İkinci Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Temalara Dağılımı

Temalar	f	%
1. Tema (Çocuk Dünyası)	0	0
2. Tema (Milli Mücadele ve Atatürk)	2	6.06
3. Tema (Erdemler)	8	24.24
4. Tema (Milli Kültürümüz)	9	27.27
5. Tema (Dünya ve Evren)	7	21.21
6. Tema (Sağlık ve Spor)	5	15.15
7. Tema (Vatandaşlık Bilinci)	0	0
8. Tema (Bilim ve Teknoloji)	2	6.06
Toplam	33	100

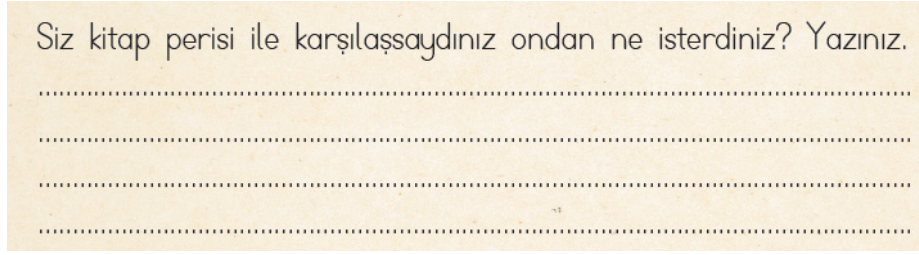
Tablo 3'te görüldüğü üzere en fazla yaratıcı etkinliğe %27.27 ile 4. temada yer verilmiştir. Daha sonra sırası ile %24.24 ile 3. temada, %21.21 ile 5. temada, %15.15 ile 6. temada yaratıcı etkinliğe yer verilmiştir. Yaratıcı etkinliğe nispeten daha az oranda yer verilen temalar ise %6.06 ile 2 ve 8. temalardır. Ayrıca 1 ve 7. temalarda hiç yaratıcı etkinliğe yer verilmediği görülmüştür. Bu bilgilerden yola çıkarak, yaratıcı etkinliklerin temalara göre dağılımında belli bir sistematik yapılanmanın gözetilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan etkinliklerin; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört yaratıcı düşünme boyutuna ve bu boyutların alt maddelerine göre değerlendirilmeleri sonucu ulaşılan frekans ve yüzde değerleri Tablo 4'te paylaşılmıştır.

Tablo 4. İkinci Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Yaratıcı Düşünme Boyutları	Yaratıcı Düşünme Boyutları Alt Maddeler	Frekans (f)	Toplam Frekans (f)	Toplam Yüzde (%)
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	5	10	30.3
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	5		
Esneklik	Etkinlik çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eder.	3	10	30.3
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	2		
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	2		
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	2		
Orijinallik	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	4	19	57.58
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	8		
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	1		
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.	6		
Detaylandırma	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	5	14	42.42
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	1		
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	8		

Tablo 4'e göre yaratıcı etkinlikler, %57.58 ile en fazla orijinallik boyutunda özellik göstermiştir. Orijinallik boyutundan sonra en fazla gözlenen yaratıcı düşünme boyutu %42.42 ile detaylandırma olmuştur. Akıcılık ve esneklik boyutlarına yönelik etkinliklere ise %30.3 ile eşit oranda ve daha az yer verilmiştir. Resim 2'de ikinci sınıf Türkçe çalışma kitabında incelenen etkinliklerden bir örnek verilmiştir.

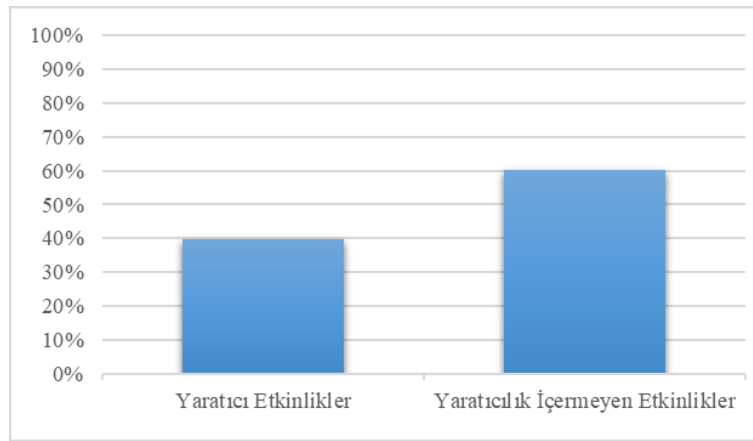

Resim 2: 2S.3T.2M.4E Kodlu Etkinlik

Resim 2’de paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin iki ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun stratejiler geliştirebilmelerine fırsat tanıdığı için esneklik, çocukların hayal kurmasına yardım ettiği için orijinallik boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü Sınıf Türkçe Çalışma Kitabına Yönelik Bulgular

İlk olarak bu sınıf seviyesinde yer verilen metin öncesi hazırlık soruları ile çalışma ve tema değerlendirme türünde toplam 222 etkinlik “Etkinlik Değerlendirme Formu” kullanılarak yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir. Etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan yaratıcı ve yaratıcılık içermeyen etkinliklerin genel dağılım grafiği Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 3. Üçüncü sınıf Türkçe Çalışma Kitabındaki Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Genel Dağılım Grafiği

Şekil 3’te belirtildiği üzere incelenen etkinliklerin %39.64’ü yaratıcı etkinlik ($f=88$), %60.36’sı ise yaratıcılık içermeyen etkinlik ($f=134$) olarak değerlendirilmiştir. Bu sınıf seviyesinde yaratıcı etkinliğe yer verilme düzeyi, diğer sınıf seviyelerine oranla daha fazladır.

Üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan toplam 88 yaratıcı etkinliğin hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme çalışmalarına göre genel dağılımına bakıldığında; yaratıcı etkinliklerin %57.95 ile en fazla çalışma türü etkinliklerden olduğu görülmüştür. Hazırlık türü çalışmalar ise %15.9 ile en az yaratıcı etkinlikler içinde yer alan çalışma türüdür.

Üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin temalara göre yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Tablo 5’te paylaşılmıştır.

Tablo 5. Üçüncü Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Temalara Dağılımı

Temalar	f	%
1. Tema (Birey ve Toplum)	6	6.82
2. Tema (Milli Mücadele ve Atatürk)	15	17.05
3. Tema (Erdemler)	10	11.36
4. Tema (Milli Kültür)	9	10.23
5. Tema (İletişim)	12	13.64

6. Tema (Bilim ve Teknoloji)	11	12.5
7. Tema (Çocuk Dünyası)	12	13.64
8. Tema (Çevre, Sağlık ve Spor)	13	14.77
Toplam	88	100

Tablo 5'te görüldüğü üzere en fazla yaratıcı etkinliğe %17.05 ile 2. temada yer verilmiştir. Daha sonra ise sırasıyla en fazla yaratıcı etkinlik %14.77 ile 8. temada, %13.64 ile 5 ve 7. temalarda, %12.5 ile de 6. temada yer almaktadır. En az yaratıcı etkinliğe ise %6.82 ile 1. temada yer verilmiştir. Yaratıcı etkinliklerin 1. tema dışında diğer temalara dağılımının benzer oranlarda olduğu ve daha sistematik bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan etkinliklerin; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört yaratıcı düşünme boyutuna ve bu boyutların alt maddelerine göre değerlendirilmeleri sonucu ulaşılan frekans ve yüzde değerleri Tablo 6'da paylaşılmıştır

Tablo 6. Üçüncü Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Yaratıcı Düşünme Boyutları	Yaratıcı Düşünme Boyutları Alt Maddeler	Frekans (f)	Toplam Frekans (f)	Toplam Yüzde (%)
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	5	14	15.91
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	9		
Esneklik	Etkinlik çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eder.	9	19	21.59
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	5		
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	4		
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	1		
Orijinallik	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	14	50	56.82
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	13		
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	3		
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.	20		
Detaylandırma	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	18	43	48.86
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	12		
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	13		

Tablo 6'ya göre yaratıcı etkinlikler, %56.82 ile en fazla orijinallik boyutunda özellik göstermiştir. Etkinliklerin diğer yaratıcı düşünme alt boyutlarına göre değerlendirmelerine bakıldığında orijinallikten sonra en fazla %48.86 ile detaylandırma boyutuna yönelik etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Yaratıcı düşünmenin akıcılık boyutu ise diğer boyutlara göre çok daha az gözlenmiştir.

Resim 3'te üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında incelenen etkinliklerden bir örnek verilmiştir.

6. Alfabemizdeki her harf için bir sembol belirleyiniz. Daha sonra, bu sembolleri kullanarak adınızı soyadınızı aşağıya yazınız.

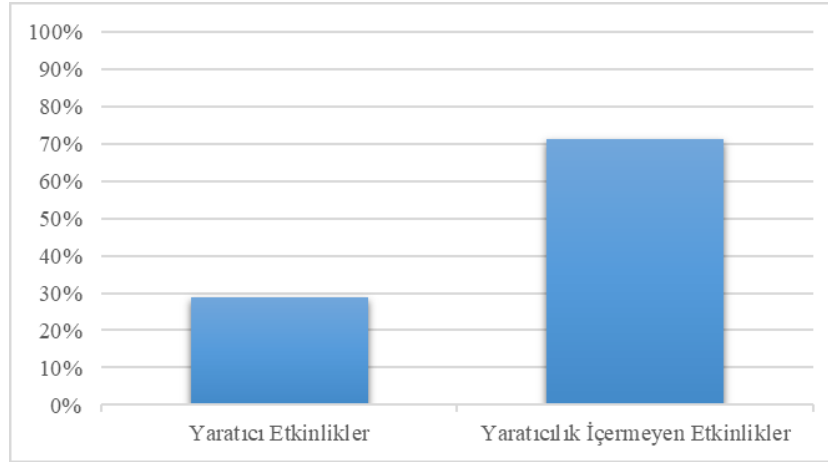
A	B	C	Ç	D	E	F	G	Ğ	H	I	İ	J	K	L
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
M	N	O	Ö	P	R	S	Ş	T	U	Ü	V	Y	Z	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Resim 3: 3S.5T. 6TD Kodlu Etkinlik

Resim3'te paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin iki ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; alternatif yolları kullanmaya teşvik ettiği için esneklik, çocukların farklı fikirleri olmasını cesaretlendirdiği için orijinallik boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

Dördüncü Sınıf Türkçe Çalışma Kitabına Yönelik Bulgular

Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında çoktan seçmeli sorular çalışma kapsamına alınmamış; hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme türünde toplam 260 etkinlik "Etkinlik Değerlendirme Formu" kullanılarak yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmiştir. Etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan yaratıcı ve yaratıcılık içermeyen etkinliklerin genel dağılım grafiği Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Dördüncü sınıf Türkçe Çalışma Kitabındaki Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Genel Dağılım Grafiği

Şekil 4'de belirtildiği üzere incelenen etkinliklerin %28.85'i yaratıcı etkinlik (f=75), %71.15'i ise yaratıcılık içermeyen etkinlik (f=185) olarak değerlendirilmiştir. Bu sınıf seviyesinde yaratıcı etkinliklere yer verilme düzeyinin, genel etkinlikler içinde oldukça düşük seviyede kaldığı görülmüştür.

Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan toplam 75 yaratıcı etkinliğin hazırlık, çalışma ve tema değerlendirme çalışmalarına göre genel dağılımına bakıldığında; yaratıcı etkinliklerin %65.33 ile yarısından fazlasının çalışma türünde, %6.67 ile ise en az tema değerlendirme çalışmaları türünde olduğu görülmektedir.

Üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan yaratıcı etkinliklerin temalara göre yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar Tablo 7'de paylaşılmıştır.

Tablo 7. Dördüncü Sınıf Seviyesinde Yaratıcı Etkinliklerin Temalara Dağılımı

Temalar	f	%
1. Tema (Birey ve Toplum)	7	9.33
2. Tema (Milli Mücadele ve Atatürk)	8	10.67
3. Tema (Erdemler)	11	14.67
4. Tema (Okuma Kültürü)	9	12
5. Tema (Doğa ve Evren)	11	14.67

6. Tema(Milli Kültürümüz)	6	8
7. Tema (Çocuk Dünyası)	15	20
8. Tema (Sanat)	8	10.67
Toplam	75	100

Tablo 7’de görüldüğü gibi en fazla yaratıcı etkinliğe %20 ile 7. temada yer verilmiştir. Daha sonra ise sırasıyla en fazla yaratıcı etkinlik %14.67 ile 3 ve 5. temalarda, %12 ile 4. temada, %10.67 ile 2 ve 8. temalarda yer almaktadır. En az yaratıcı etkinliğe ise %8 ile 6. temada yer verilmiştir. Bütün temalarda yaratıcı etkinliklere yer verilmiş olmasına rağmen, yaratıcı etkinliklerin temalara dağılımında belli bir sistematik yapılanmanın gözetilmediği görülmüştür.

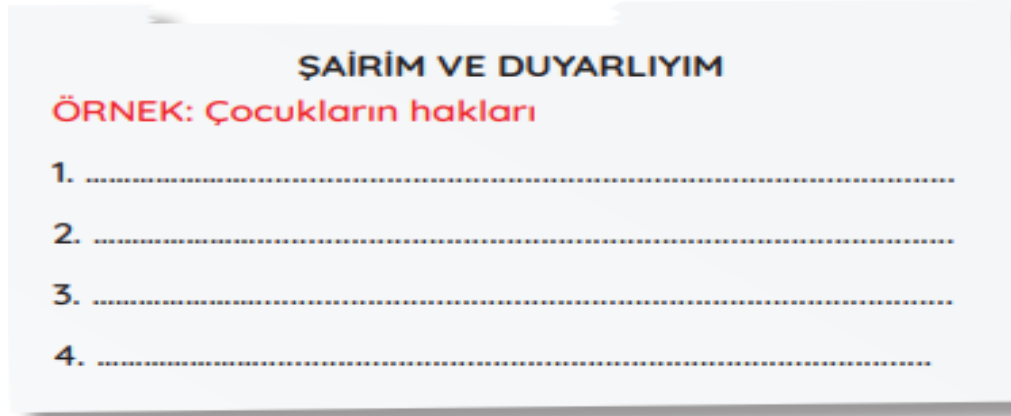
Dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan etkinliklerin; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört yaratıcı düşünme boyutuna ve bu boyutların alt maddelerine göre değerlendirilmeleri sonucu ulaşılan frekans ve yüzde değerleri Tablo 8’de paylaşılmıştır.

Tablo 8. 4. Sınıf Seviyesinde Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Yaratıcı Düşünme Boyutları	Yaratıcı Düşünme Boyutları Alt Maddeler	Frekans (f)	Toplam Frekans (f)	Toplam Yüzde (%)
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	7	19	25.33
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	12		
Esneklik	Etkinlik çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eder.	7	10	13.33
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	1		
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	1		
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	1		
Orijinallik	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	11	40	53.33
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	14		
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	-		
Detaylandırma	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.	15	43	57.33
	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	22		
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	3		
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	18		

Tablo 8’e göre yaratıcı etkinlikler; %57.33 ile en fazla detaylandırma, ardından %53.33 ile orijinallik boyutunda özellik göstermiştir. Akıcılık boyutunda özellik gösteren etkinliklerin %25.33 ile nispeten daha az bulunduğu görülmüştür. Ayrıca etkinliklerin %13.33 ile en az esneklik boyutunda özellik gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Resim 4’te dördüncü sınıf Türkçe çalışma kitabında incelenen etkinliklerden bir örnek verilmiştir.

Resim 4: 4S.1T.2M. 1H Kodlu Etkinlik

Resim4'te paylaşılan etkinlik, yaratıcı düşünmenin üç ayrı boyutuna yöneliktir. Etkinlik; sayıca fazla ve farklı türde seçenek üretilmesine fırsat tanıdığı için akıcılık, çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini tanıdığı için esneklik, farklı fikirleri olmasını cesaretlendirdiği için orijinallik boyutuna yönelik olarak değerlendirilmiştir.

1-4 Türkçe Çalışma Kitaplarında Bulgular

Bu bölümde yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin; sınıf seviyesine, temalara ve yaratıcı düşünme boyutlarına göre dağılımları tüm sınıf seviyelerinde birlikte ele alınmıştır. Etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan yaratıcı ve yaratıcılık içermeyen etkinliklerin dağılımı Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. 1-4 sınıf Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Yaratıcı ve Yaratıcılık İçermeyen Etkinliklerin Dağılımı

Sınıf	Yaratıcılık İçermeyen Etkinlik %	Yaratıcı Etkinlik %
1	79.07	20.93
2	81.46	18.54
3	60.36	39.64
4	71.15	28.85

Tablo 9'da görüldüğü üzere dört sınıf seviyesinde de çoğunlukla yaratıcılık içermeyen etkinliklere yer verilmiştir. En fazla yaratıcı etkinliğe %39.64 ile üçüncü sınıf seviyesinde, en az oranda yaratıcı etkinliğe ise %18.54 ile ikinci sınıf seviyesinde yer verilmiştir.

1-4 sınıf Türkçe çalışma kitaplarında bulunan yaratıcı etkinliklerin temalara göre dağılımları Tablo 10'da paylaşılmıştır.

Tablo 10. 1-4 sınıf Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Yaratıcı Etkinliklerin Temalara Dağılımı

Temalar	1. Sınıf %	2. Sınıf %	3. Sınıf %	4. Sınıf %
1. Tema	-	0	6.82	9.33
2. Tema	-	6.06	17.05	10.67
3. Tema	-	24.24	11.36	14.67
4. Tema	-	27.27	10.23	12
5. Tema	33.33	21.21	13.64	14.67
6. Tema	22.22	15.15	12.5	8
7. Tema	22.22	0	13.64	20
8. Tema	22.22	6.06	14.77	10.67

Tablo 10'da görüldüğü üzere ikinci sınıf seviyesinde bazı temalarda yaratıcı etkinliklere hiç yer verilmemiştir. Birinci sınıf seviyesinde ise ilk dört temanın okuma yazma öğretimine yönelik çalışmalardan oluşması nedeniyle

çalışma kapsamına alınamamış olmasından dolayı kalan ünitelerde bulunan 18 yaratıcı etkinliğin dağılımına yer verilmiştir. Tüm sınıf seviyelerinde üçüncü sınıf çalışma kitabının birinci tema dışında, diğer çalışma kitaplarına göre daha sistematik bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

1-4 sınıf Türkçe çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olmak üzere dört yaratıcı düşünme boyutuna göre dağılımları Tablo 11’de paylaşılmıştır.

Tablo 11. 1-4 sınıf Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Yaratıcı Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Boyutlarına Göre Dağılımı

Yaratıcı Düşünme Boyutları	1. Sınıf %	2. Sınıf %	3. Sınıf %	4. Sınıf %
Akıcılık	22.22	30.3	15.91	25.33
Esneklik	5.56	30.3	21.59	13.33
Orijinallik	33.33	57.58	56.82	53.33
Detaylandırma	55.56	42.42	48.86	57.33

Tablo 11’e göre tüm sınıf seviyelerinde en fazla orijinallik ve detaylandırma boyutuna yönelik yaratıcı etkinliklere yer verilmiştir. Akıcılık ve esneklik boyutuna yönelik etkinliklere ise nispeten daha az yer verilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

İlkokul döneminin çocukların yaratıcı düşünme becerisi açısından kritik bir öneme sahip olduğu, bu dönemde yaratıcı düşünme becerilerini destekleyecek çalışmalara olabildiğince fazla yer verilmesi gerektiği yapılan çalışmalarla ortaya konulmuş bir durumdur. Özellikle birinci sınıf; düşünsel/fikirsel ve fiziksel anlamda çocukların en özgür olduğu ve gelişim alanlarının en hız kazandığı oyun döneminin ardından (Davaslıgil, 1989; Ömeroğlu, 1998; Yeşilyurt, 2020), sınırlayıcı bir ortamla ve akademik kaygıyla ilk kez karşılaştığı ortam olması sebebiyle çok daha kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle özellikle birinci sınıf seviyesinde; öğrencilerde zaten var olan yaratıcı düşünme becerilerini etkinliklerle desteklemenin bu becerilerin gelişimi için önemli bir rol oynamasının yanı sıra, tam tersi bir durum ise bu becerilerin dönülemez bir şekilde kaybedilmesine sebep olabilir.

İlkokul ve özellikle birinci sınıf seviyesinde – yaratıcı ve üst düzey düşünme becerilerine sahip bireyler yetiştirilmesini amaçlayan eğitim sistemlerinde – yaratıcı etkinliklere fazlasıyla yer verilmesi beklenirken, çalışma sonucunda en az sayıda yaratıcı etkinliğe birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında yer verildiği görülmüştür. Birinci sınıf açısından elde edilen bu sonuç; Bogoyavlenskaya (2013) ve Kara ve Şenççek’in (2015: s. 94) okul öncesi dönemden ilkokul dönemine geçen çocuklarda, yaratıcı düşünme becerilerinde ciddi bir düşüş yaşandığı yönündeki bulgularını destekler niteliktedir. Ayrıca Şahin’in (2008) sınıf öğretmenleri ile yaptığı çalışmada, öğretmenlerin birinci sınıf Türkçe çalışma kitabında bulunan konuların öğrencileri bağımsız ve yaratıcı düşünmeye yöneltecek şekilde işlendiği yönünde çoğunlukla olumlu görüş belirtmiş olmaları; bu çalışmanın sonuçları ile çelişmektedir.

Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere yer verilmesi açısından sonuçlara sınıf seviyelerine göre bakıldığında; en az sayıda birinci sınıf, en az oranda ise ikinci sınıf çalışma kitabında yer verilmiştir. Yaratıcı etkinliklere en fazla yer verilen sınıf seviyesi ise üçüncü sınıftır. Özder’in (2011), ilkokul Türkçe ders kitaplarında bulunan metinleri incelediği çalışmasında da benzer şekilde yaratıcı düşünme becerisinin kullanımının birinci sınıftan beşinci sınıfa doğru bir artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabı haricinde tüm sınıf seviyelerinde yaratıcı etkinliklere yer verilme oranının oldukça düşük ve yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulum’un (2017) ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında bulunan etkinlikleri bilişsel taksonomiye göre incelediği çalışmasında, etkinliklerin üst düzey bilişsel becerilerden ziyade daha çok alt düzey bilişsel becerilere yönelik olduğu yönünde elde ettiği sonuçlar ile Aslan’ın (2011) Türkçe ve Fransızca ana dili ders kitaplarını üst düzey düşünme becerilerine göre incelediği çalışmasında, yaratıcılık becerisinin geliştirilmesine yönelik soruların Fransızca ders kitaplarında yeterli ve işlevsel olarak yer almasına rağmen Türkçe ders kitaplarında sayıca çok az bulunduğu yönündeki sonuçları; bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Erdoğan’ın (2014) yaptığı benzer bir çalışmada; birinci, üçüncü ve dördüncü sınıf çalışma kitaplarındaki etkinliklerin yaklaşık yarısına yakınında ve genel olarak tüm sınıf seviyelerindeki kitaplarda yeterince yaratıcı düşünme becerisi gerektiren etkinliklere yer verildiği yönündeki sonuçlarıysa bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermemektedir. Bu farklılık bahsi geçen çalışmaların, farklı yıllarda basılan

kitaplarla gerçekleştirilmesinden veya kullanılan ölçütlerin farklılığından kaynaklanıyor olabilir. Fakat mevcut çalışmaların geneline ve bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere yer verilme oranının beklenenin çok altında kaldığı görülmüştür.

Yaratıcı etkinliklerin sınıf seviyelerine göre temalara dağılımlarına bakıldığında ikinci sınıf seviyesinde birinci temada hiç yaratıcı etkinliğe yer verilmezken, üçüncü ve dördüncü sınıf seviyelerinde de temalara göre genel dağılımları içerisinde bu temada oldukça düşük seviyede yaratıcı etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Ayrıca ikinci ve dördüncü sınıf çalışma kitaplarında belli bir sistematik yapılanmanın gözetilmediği ikinci sınıf seviyesinde iki temada hiç yaratıcı etkinliğe yer verilmediği; üçüncü sınıf çalışma kitaplarında ise bu dağılımın nispeten daha sistemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ünveren'in (2020) beşinci sınıf Türkçe ders kitabında hayal gücü ve yaratıcı düşünmeye yönelik etkinlikleri incelediği çalışmasında da benzer bir şekilde, bu etkinliklerin temalara eşit ölçüde dağılım göstermediği görülmüştür.

Yaratıcı etkinliklerin çalışma türlerine göre dağılımlarına bakıldığında, tüm sınıf seviyelerinde yaratıcı etkinlikler en fazla metin sonrası etkinlik/çalışma türünde sorulardan oluşmuştur. Ayrıca üçüncü sınıflar hariç diğer tüm sınıf seviyelerinde en az gözlenen yaratıcı etkinlik türü tema değerlendirme çalışmalarıdır. Bu çalışma türlerinin kendi içlerinde yaratıcı etkinliklere sahip olma düzeyleri de ayrıca incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda üçüncü ve dördüncü sınıf seviyelerinde yer verilen metin öncesi hazırlık çalışmalarının; büyük oranda yaratıcı düşünme becerilerine yönelik etkinliklere yer vererek en yaratıcı etkinlik türü olduğu tespit edilmiştir. Metin sonrası etkinlik/çalışma türünde sorular açısından sonuçlara bakıldığında ise –üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabı dışında – neredeyse dörtte bir oranında yaratıcı etkinliğe yer verildiği ve bu oranın yetersiz olduğu görülmüştür. Bu durum, Akdeniz'in (2003) ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla yaptığı çalışmasında metinle ilgili soruların çoğunlukla metinden bulmaya dayalı olduğu ve öğrenciyi düşünmeye yönlendirmediği yönündeki sonuçları ile bu açıdan benzerlik göstermektedir. Tema değerlendirme çalışmalarında ise yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere oldukça az sayıda yer verildiği ve en az yaratıcı etkinlik türü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca etkinliklerin değerlendirilmesi sürecinde araştırmacı tarafından, tema değerlendirme çalışmalarında yaratıcı etkinliklere farklı sınıf seviyelerinde çoğu temada hiç yer verilmediği ve tema değerlendirme çalışmalarının büyük oranda alt bilişsel becerilere yönelik etkinliklerden oluştuğu gözlenmiştir.

Yaratıcı düşünme boyutları açısından yapılan analizler sonucu ilkökul Türkçe çalışma kitaplarında bulunan yaratıcı etkinliklerde, en fazla detaylandırma ve orijinallik boyutunda etkinliklere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Detaylandırma boyutunda çoğunlukla çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendiren ve hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olan etkinliklere yer verilirken, çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanıyan etkinliklere tüm sınıf seviyelerinde az sayıda yer verilmiştir. Orijinallik boyutunda ise çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirecek etkinliklere az sayıda yer verilirken; çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmalarına fırsat tanıyan, hayal kurmasına yardım eden ve farklı fikirleri olması için cesaretlendiren etkinlikler tüm sınıf seviyelerinde büyük oranda yer almaktadır. Orijinallik boyutunda elde edilen bu sonuçlar; Erdoğan'ın (2014) yaptığı çalışmada, çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin genel olarak öğrencilerin farklı düşünmesine ve var olan öğeleri kullanarak yeni bir şeyler üretmesine olanak sağlayacak yapıda olduğu yönündeki sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

İlkökul Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünmenin akıcılık ve esneklik boyutuna yönelik etkinliklerin nispeten daha az bulunduğu çalışmanın bir diğer sonucudur. Özellikle esneklik boyutunda çoğunlukla çocukları alternatif yolları kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilirken; çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eden, alışılmadık roller üstlenmelerini sağlayan, beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanıyan etkinliklere ise tüm sınıf seviyelerinde çok az sayıda yer verilmiştir.

Son olarak etkinlik çeşitliliği ve çocuklara farklı ve alışılmadık etkinlik örnekleri sunması açısından sonuçlara bakıldığında, üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabının büyük bir farkla öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar, tüm sınıf seviyelerinde genel olarak değerlendirildiğinde; yaratıcı düşünme becerilerine yönelik etkinliklere yer verilmesi, bu etkinliklerin temalara sistemli dağılımı, farklı düşünme becerileri gerektiren ve içinde birden fazla görev barındıran etkinlik örnekleri ile üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabı öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesi için kullanılabilir iyi bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Diğer sınıf seviyelerinde kullanılan çalışma kitaplarının ise bu haliyle öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerini desteklemek adına yeterli olmadığı söylenebilir.

ÖNERİLER

İlkokul Türkçe çalışma kitaplarını yaratıcı düşünme becerileri açısından incelediğimiz bu çalışmada, yaratıcı düşünme becerilerine yönelik etkinliklere yer vermesi açısından durumun üçüncü sınıf çalışma kitabı dışında beklenen ve istenilen düzeyde olmadığı görülmüştür. Yaratıcı etkinliklere istenilen düzeyde yer verilmemesinin yanı sıra, etkinlikler genelde bilgiye dayalı ve alt düzey bilişsel becerilere yöneliktir. Hâlbuki çalışma kitapları, ders kitaplarındaki gibi kazanımların öğretimine yönelik olmaktan ziyade öğrencilerin hâlihazırda öğrendikleri konuları pekiştirmesi amacıyla hazırlanmış etkinlik bazlı bir içeriğe sahiptir. Bu nedenle içerik olarak, yaratıcı ve üst düzey bilişsel becerilere yönelik etkinliklere yer verilmesi açısından çok daha uygun bir yapıya sahip olması açısından sunduğu bu olanak göz ardı edilmemeli ve içerik üst düzey bilişsel becerileri ve özellikle yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

İlkokul Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere yer verilme oranına bakıldığında, genel olarak birinci sınıftan dördüncü sınıfa doğru artan bir oran gözetildiği görülmüştür. Çalışma kitaplarındaki bu durum, sanki öğrencilerin yaratıcı düşünebilmeleri için öncelikle okuma yazma becerilerinin gelişmesi ve belli bir seviyeye gelmesinin beklendiği gibi bir algı yaratmaktadır. Hâlbuki ilkökul dönemi, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde sınıf seviyesi gözetilmeksizin önemli ve belirleyici bir dönemdir. Bu nedenle sınıf seviyelerinde artan bir oranla yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklere yer verilmesi yerine, her sınıf seviyesinde yeteri kadar ve benzer oranlarda yer verilmesi ve kitapların bu şekilde düzenlenmesi; öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişebilmesi açısından daha doğru olacaktır.

Çalışma kitaplarının her sınıf seviyesinde içerikleri ayrı ayrı değerlendirildiğinde üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabı hariç, yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinliklerin temalara ve etkinlik çeşitlerine dağılımında belli bir sistematik yapılanmanın gözetilmediği görülmüştür. Özellikle tema değerlendirme çalışmalarında neredeyse hiç yaratıcı etkinliklere yer verilmemiştir. Kitapların, her tema ve çalışma türünde benzer oranlarda yaratıcı düşünme becerisine yönelik etkinlik olacak şekilde planlanması, öğrencilerin bu becerileri kullanımını ve geliştirme fırsatını sürekli kılması yönünden daha etkili olacaktır. Ayrıca Türkçe dersinin tematik yapıya sahip olması sebebiyle, yaratıcı etkinliklerin dağılımında temaların etkisi ve temaların yaratıcı düşünme becerilerini destekleme elverişliliği üzerine bir çalışma yapılarak alana katkı sağlanabilir.

İlkokul Türkçe çalışma kitaplarında orijinallik ve detaylandırma boyutlarında çok çeşitli etkinliklere yer verilirken, özellikle esnek düşünmeye yönelik etkinliklerin çok sınırlı olduğu görülmüştür. Yaratıcılık denilince önce akla her ne kadar orijinallik gelse de esnek düşünme yaratıcı düşünme becerileri içinde oldukça önemli bir role sahiptir. Alışılmışın dışına çıkabilme, çok yönlü bakış açısı sunabilme ve alternatif seçenekler üretebilme esnek düşünme ile mümkündür ki bu da yaratıcı düşünmenin en temel adımı olarak kabul edilebilir (Duman, 2018: s. 553). Bu nedenle çalışma kitapları hazırlanırken esnek düşünme becerisini geliştirecek farklı etkinliklere daha fazla yer verilmesi, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesinde oldukça önemli rol oynayacaktır.

Etkinlik çeşitleri açısından sonuçlara bakıldığında üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabının farklı düşünme becerileri gerektiren ve alışılmamış etkinliklere yer verilmesi açısından öne çıktığı, diğer sınıf seviyelerinde bu çeşitliliğin sınırlı olduğu görülmüştür. Kitaplarda şahsi olarak yazar ismine ulaşılamamış, tüm kitapların bir komisyon tarafından hazırlandığı belirtilmiş. Bu durum göz önünde bulundurulunca her kitap için eşit ölçütler kullanılması ve hatta üçüncü sınıf Türkçe çalışma kitabı etkinliklerinin hazırlanmasına aktif olarak katılan alan uzmanlarının diğer sınıf seviyelerinde kitapları tekrar gözden geçirerek etkinlikleri yeniden düzenlemesi; çalışma kitaplarını yaratıcı düşünme becerisini geliştirecek, nitelikli kaynaklar haline getirmekte etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. (2003). *Temel Eğitim Türkçe ders kitaplarına dair bazı dikkatler*. Ege Eğitim Dergisi, 3(1), 59-70<https://dergipark.org.tr/en/pub/egefd/issue/4922/67334>
- Aslan, C. (2011). High level thinking education in mother tongue textbooks in Turkey and France. *Journal of International Social Research*, 4(16), 29-37.
- Baltacı, A. (2017). *Nitel veri analizinde Miles-Huberman Modeli*. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 1-14.<https://dergipark.org.tr/en/pub/aeusbed/issue/30008/290583>
- Bogoyavlenskaya, D. B. (2013). Nature of changes in creativity scores in preschool and junior school children. *Procedia-Social and*

- Behavioral Sciences, 86, 358-362. <http://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.579>,
- Cropley, A. (2018). *Teaching creativity*. Reference Module in Neuroscience and Biobehavioral Psychology, 1-7.
- Çam, O. & Öztürk Turgut, E. (2015). *Yaratıcılık*. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 31(2), 78-85. <https://dergipark.org.tr/en/pub/egehemsire/issue/49335/630150>
- Davashgil, Ü. (1989). *Yaratıcılık ve oyun*. Eğitim ve Bilim, 13(71), 24-32.
- Duman, E. Z. (2018). *Bir düşünme türü olarak esnek düşünme*. Electronic Turkish Studies, 13(26), 547-561. <https://doi.org/107827.TurkishStudies.14432>.
- EĞİTİMİ ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME DAİRESİ BAŞKANLIĞI (2011). *MEB 21. yüzyıl öğrenci profili [Elektronik Sürüm]*. Ankara: MEB. https://www.meb.gov.tr/earged/earged/21.%20yy_og_pro.pdf/ 10.05.2021.
- Elo, S. & Kyngäs H. (2008). *The qualitative content analysis process*. Journal of Advanced Nursing, 62(1): 107-115.
- Erdoğan, T. (2014). *İlkokul 1-4. sınıflar Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin yaratıcı düşünme becerisi açısından incelenmesi*. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 25-58. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47938/606433>
- Gartenhaus, A. R. (1997). *Yaratıcı düşünme ve müzeler (Çeviri: R. Mergenci ve B. Onur)*. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları (7), Ankara.
- Guilford, J. P. (1950). *Creativity*. American Psychologist, 5(9), 444-454.
- Guilford, J. P. (1962). *Potentiality for creativity*. Gifted Child Quarterly, 6(3), 87-90.
- Guilford, J. P. (1967). *Creativity: yesterday, today and tomorrow*. The Journal of Creative Behavior, 1(1), 3-14.
- Hadar, L. L. & Tirosh, M. (2019). *Creative thinking in mathematics curriculum: an analytic framework*. Thinking Skills and Creativity, 33: 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2019.100585>
- Kara, Ş. & Şenççek, S. (2015). *Yaratıcı çocuk yetiştirmede problemler ve çözüm önerileri*. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2), 90-97. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aduefebder/issue/33904/375316>
- Kıral, B. (2020). *Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi*. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 170-189. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbid/issue/54983/727462>
- Kyungwha, L. (2015). *Development and validation of K-ICT (Korea-Integrative Creativity Test) for elementary and secondary school students*. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 186, 305-314. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.174>
- Laçın Şimşek, C. & Balkan Kıyıcı, F. (2010). *How much science and technology lesson student studying books support creative thinking?*. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2(2): 2105-2110. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.289>
- Larson, L. C. & Miller, T. N. (2011). *21st century skills: prepare students for the future*. Kappa Delta Pi Record, 47(3): 121-123. <https://doi.org/10.1080/00228.958.2011.10516575>
- May, J., Redding, E. & Whatleyvd, S. (2020). *Enhancing creativity by training metacognitive skills in mental imagery*. Thinking Skills and Creativity, 38: 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100739>
- MEB (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul Ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Ve 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB
- Ozan Leymun, Ş. , Odabaşı, F. & Kabakçı Yurdakul, İ. (2017). *Eğitim ortamlarında durum çalışmasının önemi*. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 5 (3), 367-385. <https://dergipark.org.tr/en/pub/enad/issue/32382/360180>
- Ömeroğlu, E. (1988). *Yapıcı ve yaratıcı nesiller yetiştirme*. Eğitim ve Bilim, 12(67), 46-49.
- Özdere, Ö. (2011). *İkögretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde düşünme becerilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özyaprak, M. (2016). *Yaratıcı düşünme eğitimi: SCAMPER örneği*. Journal of Gifted Education and Creativity, 3(1), 67-81. <https://dergipark.org.tr/en/pub/j.gedc/issue/38681/449375>
- Ryans, D. G. & Torrance E. P. (1962). *Creative thinking of children*. Journal of Teacher Education, 13(4): 448-460.
- Subaşı, M. & Okumuş, K. (2017). *Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2): 419-426. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/34503/424695>
- Sukotjo, M., Ambarita, A. & Suntorovd, I. (2020). *The development of mathematical teaching books-based realistic approach to increase creative thinking ability in 5th grade elementary school*. Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR), 422: 252-257. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200323.129>
- Torrance, E. P. (1995). *Why fly?* [Elektronik Sürüm]. New Jersey: Greenwood Publishing Group. <https://books.google.com>.

tr/books?hl=tr&lr=&id=AQnzz3v45LIC&oi=fnd&pg=PP11&dq=why+fly&ots=S4j6QjUTxj&sig=1jh79Xgd1G8h6QUnaDvYjqpfwk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false/ 10.05.2021.

- Ulum, H. (2017). MEB ilkokul 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Ünveren, D. (2020). *Türkçe öğretiminde hayal gücü ve yaratıcılık eğitimi*. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15(21), 378-404. <https://doi.org/10.26466/opus.656984>
- Yeşilyurt, E. (2020). *Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme: tüm boyut ve paydaşlarıyla kapsayıcı bir derleme çalışması*. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15(25), 3874-3915. <https://doi.org/10.26466/opus.662721>

An Investigation of the Activities in the Primary School Turkish Workbooks in Terms of Creative Thinking Skills

Naime Gizem ERDOĞAN^{id}, Esra ÜNLÜER^{id}

Introduction and purpose

The Turkish course, which is of critical importance in terms of creative thinking skills, has rich content and opportunities that will support creative thinking skills in students. Considering the importance of the Turkish course in this sense, this research is important in terms of determining the contribution it can provide to the development of students' creative thinking skills by examining the activities in the Turkish workbooks in detail. In addition, it is thought that this study will provide information about the current situation to teachers, researchers working in the field and curriculum development experts. The purpose of this research is to examine the activities in the primary school Turkish workbooks in terms of creative thinking skills. For this purpose, answers to the following questions were sought:

1. What is the distribution of activities for creative thinking skills in primary school Turkish workbooks according to grade levels?
2. What is the distribution of activities for creative thinking skills in primary school Turkish workbooks according to themes?
3. What is the distribution of activities for creative thinking skills in primary school Turkish workbooks according to different study types (pre-text preparation questions, activity, study questions, theme evaluation studies)?
4. What is the distribution of activities for creative thinking skills in primary school Turkish workbooks according to creative thinking dimensions?

Methodology

In this study, in which the activities in the primary school Turkish workbooks were examined in terms of creative thinking skills, case study method was used as a qualitative research design. Creswell (2007) defined the case study as a qualitative research approach in which the researcher examines one or more limited situations with observations, audio/video recordings, written sources or documents and allows thematic definitions to be made (Cited by Subaşı & Okumuş, 2017: p. 420). Case study allows complex issues to be understood and explored when holistic and in-depth investigations are required (Ozan Leymun, Odabaşı, & Kabakçı, 2017: p. 71). In this research, the workbooks prepared by the Ministry of National Education commission were preferred, and the activities in a total of four books, one workbook for each grade level, were examined. The "Efficiency Evaluation Form" developed for this research was used as a data collection tool. Activity evaluation form was developed to evaluate the activities according to four dimensions of creative thinking: fluency, flexibility, originality and elaboration.

Results, conclusion and suggestions

While it is expected to include more creative activities at primary school and especially at the first grade level – in education systems aiming to raise individuals with creative and high-level thinking skills – it was seen that the least

number of creative activities were included in the first grade Turkish workbook as a result of the study. In terms of including activities for creative thinking skills in Turkish workbooks, when the results are examined according to grade levels; the least number of first grade and the least number of second grade workbooks were included. The grade level where creative activities are mostly given is the third grade. In general, it was concluded that the rate of creative activities at all grade levels, except for the third grade Turkish workbook, is quite low and insufficient. When the distribution of creative activities according to the class levels is examined, it is seen that while there is no creative activity in the first theme at the second grade level, there is a very low level of creative activity in this theme among the general distributions according to the themes at the third and fourth grade levels. In addition, a certain systematic structure was not observed in the second and fourth grade workbooks, and no creative activities were included in two themes at the second grade level; In the third grade workbooks, it was concluded that this distribution was relatively more systematic. Considering the distribution of creative activities by study types, creative activities at all grade levels mostly consisted of post-text activity/study type questions. In addition, the least observed type of creative activity at all grade levels, except for third graders, is theme evaluation studies. As a result of the analyses conducted in terms of creative thinking dimensions, it was concluded that among the creative activities in the primary school Turkish workbooks, activities in the dimension of elaboration and originality were included the most. Finally, when we look at the results in terms of the variety of activities and presenting examples of different and unusual activities to children, it is concluded that the third grade Turkish workbook stands out with a large margin. When the results are evaluated in general at all grade levels; by including activities for creative thinking skills and with the systematic distribution of these activities to themes, examples of activities that require different thinking skills and include more than one task, the third grade Turkish workbook can be considered as a good resource that can be used to develop students' creative thinking skills. It can be said that the workbooks used at other grade levels are not sufficient to support the creative thinking skills of students. In this study, in which we examined primary school Turkish workbooks in terms of creative thinking skills, it was seen that the situation was not at the expected and desired level, except for the third grade workbook, in terms of including activities for creative thinking skills. In addition to not giving place to creative activities at the desired level, activities are generally knowledge-based and oriented towards low-level cognitive skills. However, workbooks have an activity-based content that is designed to reinforce the subjects that students have already learned, rather than teaching the acquisitions as in the textbooks. For this reason, this opportunity should not be overlooked in terms of having a much more suitable structure in terms of including activities for creative and high-level cognitive skills, and the content should be rearranged in a way to develop high-level cognitive skills and especially creative thinking skills.

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article:

Erdoğan, N.G. & Ünlüer, E. (2022). İlkokul türkçe çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerileri açısından incelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2): 110-132. doi: 10.55008/te-ad.1146008

EKLER

EK 1. Etkinlik Değerlendirme Formu

1. BÖLÜM – YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİ		
Etkinlikte Gözlenecek Yaratıcı Düşünme Temel Boyutları	Etkinlikte Gözlenecek Yaratıcı Düşünme Alt Boyutları	Evet
Akıcılık	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.	
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.	
Esneklik	Etkinlik çocukları alternatif çözüm yolları kullanmaya teşvik eder.	
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.	
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.	
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözme stratejileri geliştirebilmelerine fırsat tanır.	
Orijinallik (Özgünlük)	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.	
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.	
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.	
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.	
Detaylandırma	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.	
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.	
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.	
2. BÖLÜM – ETKİNLİK DURUMU		
Yaratıcı Etkinlik <i>(Bir ya da birden fazla yaratıcılık alt boyutunu içeriyorsa yaratıcı etkinlik olarak işaretlenir.)</i>		
Yaratıcılık İçermeyen Etkinlik <i>(Hiçbir yaratıcılık alt boyutunu içermiyorsa bilgi temelli etkinlik olarak işaretlenir.)</i>		

EK 2. Etkinlik Değerlendirme Formu – Uygulama

	SINIF SEVİYESİ:	TEMA:																		
	ETKİNLİK TÜRÜ:																			
	ETKİNLİK SIRASI:																			
A	Etkinlik çocuklara birden fazla fikir sunabilmeleri için fırsat tanır.																			
	Etkinlik çocuklara sayıca fazla ve farklı türde seçenek veya çözüm önerileri üretebilmeleri için fırsat tanır.																			
E	Etkinlik çocukları alternatif yollar kullanmaya teşvik eder.																			
	Etkinlik çocukların farklı karaktermiş gibi bakış açısı sunmasına yardım eder.																			
	Etkinlik çocukların alışılmadık roller üstlenmelerini sağlar.																			
	Etkinlik çocukların beklenmedik olay ve durumlara uyum sağlayarak yeni ve uygun sorun çözümlerini geliştirebilmelerine fırsat tanır.																			
O	Etkinlik çocukları farklı fikirleri olması için cesaretlendirir.																			
	Etkinlik çocukların hayal kurmasına yardım eder.																			
	Etkinlik çocukları sorunlara alışılmadık çözümler keşfetmeleri için cesaretlendirir.																			
	Etkinlik çocukların farklı fikirleri birleştirerek yeni bir fikir oluşturmasına fırsat tanır.																			
D	Etkinlik çocukların fikirlerini ve düşüncelerini detaylandırması için yönlendirir.																			
	Etkinlik çocukların bir fikri tamamlayarak geliştirmesine ve ayrıntılar eklemesine fırsat tanır.																			
	Etkinlik çocukların hayallerini detaylandırarak çizim ya da öyküleştirme aracılığıyla başkalarına aktarmasına destek olur.																			
Yaratıcı Etkinlik (Bir ya da birden fazla yaratıcılık alt boyutunu içeriyorsa yaratıcı etkinlik olarak işaretlenir.)																				
Yaratıcılık İçermeyen Etkinlik (Hiçbir yaratıcılık alt boyutunu içermiyorsa bilgi temelli etkinlik olarak işaretlenir.)																				